

Спивак И. В.

Валютные преобразования в Китае – обеспечение национальных интересов в условиях внешнего давления

Проанализирована весомость использования валютных рычагов для обеспечения национальных интересов на примере Китая, в частности инструментов системы валютного регулирования и валютно-курсовой политики.

Ключевые слова: валютное регулирование, валютный курс, национальная валюта.

Spivak I.

Currency conversion in China – provision of national interests under external pressure

Analyzed the weight of currency instruments to ensure national interests in the case of China, the system of currency regulation instruments and exchange rate policies in particular.

Key words: currency regulation, rate of exchange, national currency

Спивак Інна Віталіївна – кандидат економічних наук, заступник начальника управління – начальник відділу макроекономічного аналізу та короткострокового прогнозування Національного банку України.

УДК 336.71

Г. Т. Карчева, О. Я. Карчева

ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМНО ЗНАЧИМИХ БАНКІВ

Розроблено методику визначення системно значимих банків в Україні з урахуванням вимог Базельського комітету з банківського нагляду та особливостей розвитку банківської системи України. Запропоновано інструменти регулювання і нагляду за системно значимими банками.

Ключові слова: системно значимі банки, регулювання, критерії, індикатори, банківська система України, системний ризик.

Постановка проблеми. З метою упередження виникнення системних ризиків та недопущення фінансових криз в останні роки особлива увага приділяється вдосконаленню регулювання та нагляду за системно значимими

банками, банкрутство яких може призвести до значних економічних і соціальних втрат. Про важливість і необхідність посилення нагляду за системними банками свідчить і те, що Базельський комітет розробив у 2012 р. окремий документ, що визначає порядок нагляду за системно значимими банками всередині країни [1], які можуть мати суттєвий вплив на стабільність фінансової системи країни. На сьогодні Національний банк України до всіх банків використовує однаковий (єдиний) підхід з точки зору пруденційних норм. Тоді як міжнародний досвід показує, що великі системно значимі банки вимагають особливого режиму пруденційного регулювання і нагляду. Значимість системних банків, наявність проблем в їх функціонуванні свідчить про необхідність розроблення критеріїв віднесення банків України до системно значимих та використання спеціальних інструментів для регулювання та нагляду за цими банками.

Аналіз останніх досліджень: Теоретичні та практичні питання формування критеріїв віднесення банків до системно значимих та необхідність посилення нагляду за ними досліджувалися такими вченими як С. А. Айвазян, І. К. Андрієвська, Р. Конозі, В. Новікова, Г. І. Пенікас, Т. І. Петрова, Є. О. Сучкова, С. Ю. Хасянова, А. В. Шелепов та ін. Їхні дослідження в основному стосувалися конкретних банківських систем. В той же час питання визначення системно значимих банків в Україні з врахуванням міжнародних стандартів і особливостей розвитку банківської системи України та визначення інструментів нагляду за ними залишаються малодослідженими.

Метою статті є розроблення і апробація методики віднесення банків України до системно значимих та надання пропозицій щодо удосконалення регулювання та нагляду за цими банками.

Виклад основного матеріалу. У літературі не існує єдиного визначення системно значимих фінансових організацій. Одним з найбільш поширених є таке визначення: «Фінансова компанія може вважатися системно значимою, якщо її банкрутство або порушення її діяльності будуть мати суттєві негативні наслідки для фінансової системи» [2]. З іншого боку, системна значимість фінансових установ має визначатися з урахуванням системного ризику, який МВФ визначає як порушення процесу надання фінансових послуг, який а) викликаний порушенням всієї або частини фінансової системи і б) несе загрозу негативних наслідків для реального сектору економіки [3].

Для визначення системної значимості фінансових установ використовуються різні підходи, серед яких виділяють якісні і кількісні, які включають індикативний, мережевий аналіз (network analysis) і оцінку внеску окремого банку в системний ризик [4, с. 14]. Індикативний підхід є найбільш поширеним. Саме на індикативному методі базується методика Базельського комітету з виявлення системно значимих банків, яка передбачає виділення 5-ти

груп банків за ступенем системної значимості і базується на 5 категоріях індикаторів, яким присвоюється однаковий коефіцієнт зважування (20%), а саме такі категорії: розмір банку, оцінка активності взаємодії банку з іншими інститутами, внутрішня взаємопов'язаність елементів в банку, взаємозамінність елементів в структурі банку і складність будови банку. Для кожної з 5-ти виділених груп банків Базельський комітет встановлює мінімальні додаткові вимоги до достатності основного капіталу. Вимоги до капіталу кожної наступної групи банків збільшуються на 1% (табл. 1). Передбачається, що вимоги до додаткового буферу капіталу для системно значимих банків будуть вводитися паралельно з новими стандартами Базеля III у частині контрциклічного буферу і буферу консервації в період з 2016-го по 2018 р. і повністю набудуть чинності з 1 січня 2019 р.

Таблиця 1

Додаткові вимоги до капіталу банків залежно від ступеня системної значимості (методика Базельського комітету)

Група	Граничне значення	Мінімальні додаткові вимоги до розміру основного капіталу, % до зважених за ризиком активами
5	D-	3,5
4	C-D	2,5
3	B-C	2,0
2	A-B	1,5
1	Граничне значення - A	1,0

Процес формування системно значимих банків здійснюється в декілька етапів:

- а) формування категорій та системи індикаторів, що характеризують діяльність банку з точки зору можливого негативного впливу на стабільність фінансової системи;
- б) визначення значимості категорій та індикаторів усередині категорії;
- в) формування переліку банків, за якими визначається ступінь їх значимості;
- г) розрахунок показника системної значимості для кожної категорії та визначення на їх основі інтегрального показника системної значимості для кожного банку;
- д) обґрунтування граничного значення інтегрального показника системної значимості і формування переліку системно значимих банків;
- е) розподіл системно значимих банків на групи залежно від ступеня системної значимості.
- є) визначення мінімальних додаткових вимог до достатності капіталу та ліквідності для системно значимих банків залежно від групи.

Розглянемо доцільність і можливість використання критеріїв системної значимості, визначених у методиці Базельського комітету, для банківської системи України з врахуванням особливостей банківської системи України.

Розмір банку. Даний критерій лежить в основі принципу «занадто великий, щоб збанкрутитися» (too big to fall). Водночас існує й інша точка зору, що «абсолютний розмір банку» і «системний розмір банку» не завжди ідентичні, тобто не завжди великий за розміром банк є системно значимим [5] і навпаки. Доказом цього є те, що ранжування банків за активами, що здійснює Національний банк, збіглося з ранжируванням за показником системної значимості лише для 8 із 18 визначених нами системно значимих банків. Водночас, щоби́льші активи (зобов'язання) банку, то більше шкоди може нанести банківській системі можливе банкрутство банку. У зв'язку з цим розмір активів пропонується розглядати як основний критерій системної значимості.

Замінність (можливість заміни) банку. Суть показника полягає в тому, наскільки швидко і з найменшими втратами може бути замінений банк в разі його банкрутства іншими фінансовими установами. Для банківської системи України такими значимими банками можна вважати банки, які залучають узначних обсягах вклади фізичних осіб. Банки, що мають значний обсяг вкладів фізичних осіб, можна розглядати не тільки як системно значимі, але й соціально значимими – їх фінансові проблеми можуть призвести до фінансової паніки і масового відпливу коштів фізичних осіб і втрати банком ліквідності і платоспроможності, як це було з Промінвестбанком та іншими банками в 2008 році.

Важливим показником у цій категорії є обсяг платежів через платіжні системи. Однак на сьогодні таку інформацію банки не оприлюднюють.

Взаємозалежність. Ця категорія базується на принципі «занадто взаємопов'язаний, щоб збанкрутуватися» (too interconnected to fail), показує ступінь, з якою банкрутство одного або декількох банків може призвести до руйнації банківської системи та фінансових ринків. Чим більша залежність, вищі концентрації, тим більш залежним стає банк, зокрема від міжбанківських операцій, через які передаються ризики від одного банку до іншого, і формується ланцюг невиконання зобов'язань, що призводить до ефекту доміно. Основними показниками є обсяг наданих і отриманих міжбанківських кредитів. На нашу думку, до цієї категорії доцільно включити показники залежності банку від найбільших кредиторів та найбільших позичальників. Вилучення або неповернення коштів якими може призвести до зростання ризику ліквідності і виникнення загрози втрати платоспроможності.

Складність. Цей критерій лежить в основі принципу «занадто складний, щоб збанкрутувати» (too complex-to fail). Одним з методів оцінки складності є оцінка диверсифікації бізнесу. Банк з добре диверсифікованими

активами бере участь у значній кількості угод, сприяючи виникненню «ефекту зараження». Таким чином, створення портфелів активів, які знижують індивідуальний ризик, можуть спричинити переміщення (розсіювання) ризиків по всій системі. Деякі експерти вважають, що існує пряма залежність між ступенем диверсифікації бізнесу банку і його системною значимістю. Для банківської системи України при оцінці складності пропонуємо враховувати розгалуженість філійної мережі, входження банку до фінансової групи. Розвинута філійна мережа банку свідчить про значну роль банку в розвитку регіонів країни, тому банкрутство такого банку може суттєво вплинути на стан реального сектора. В той же час в умовах активного використання технологій дистанційного обслуговування банків роль філійної мережі знижується.

Міжнародна діяльність. Банки, інтегровані в міжнародну фінансову систему, що активно працюють на зовнішніх ринках, несуть потенційну загрозу для стабільності не тільки на міжнародних, але й на національних фінансових ринках. Крім того, що більш значимий банк у країні, то більший вплив він має на внутрішній валютний ринок країни.

Таким чином, базуючись на рекомендаціях Базельського комітету та враховуючи особливості банківської системи України, ми запропонували такі індикатори для визначення системно значимих банків: сукупні активи, вклади фізичних осіб, кошти в інших банках і кошти інших банків, активи і пасиви в іноземній валюті. Їх розподіл за критеріями значимості та коефіцієнти значимості наведено в *табл. 2*. Зауважимо, що у зв'язку з неможливістю визначити складність банку за даними фінансової звітності, що оприлюднюється банками, критерій «складність» поки що ми не розглядаємо.

Таблиця 2

Критерії та індикатори визначення системно значимих банків

Категорії індикаторів та їх питома вага в системі оцінки, %	Індикатори	Значимість індикатора в категорії, %
Розмір банку, 40	Сукупні активи	40
Замінність (можливість заміни) банку, 20	Вклади фізичних осіб	20
Взаємозалежність, 20	Кошти в інших банках	10
	Кошти інших банків	10
Міжнародна діяльність, 20	Активи в іноземній валюті	10
	Пасиви в іноземній валюті	10

Здійснені експериментальні розрахунки за даними фінансової звітності станом на 01.01.2014 р. запропонованою методикою для банків I та II груп дозволили виділити 18 системно значимих банків в Україні, з них: 15 банків I групи і 3 банки II групи. Критерієм віднесення банків до системно значимих вибрано значення інтегрального показника системної значимості на рівні 1%

від сумарного показника по всіх банках. Граничні межі для кожної з 5 груп банків за ступенем системної значимості та розподіл банків за групами наведений в табл. 3.

Таблиця 3

Розподіл системно значимих банків за групами

Групи банків	Інтервали значень інтегрального показника системної значимості, %	Банки
5	більше 16,7	1 банк (ПриватБанк)
4	від 6,8 до 16,7	2 (банки) Ощадбанк, Укрексімбанк
3	від 3 до 6,8	5 банків
2	від 2 до 3	5 банків
1	від 1 до 2	5 банків

За рівнем системної значимості відповідно до вимог Базельського комітету системно значимі банки було поділено на 5 груп. Для п'ятої групи з найвищим ступенем системної значимості визначено граничне значення інтегрального показника системної значимості на рівні більше ніж 16,7%, і входить до цієї групи тільки ПриватБанк. Четверту групу за рівнем системної значимості створюють 2 державні банки – Ощадбанк і Укрексімбанк, граничне значення показника становить більше ніж 6,8%. До третьої, другої і першої груп входить по п'ять банків.

Виділення груп банків за ступенем системної значимості передбачає розробку концепції їх регулювання з урахуванням системних ризиків. Основна ідея методики з визначення системно значимих банків – посилення регулювання та нагляду за банками цієї категорії шляхом встановлення додаткових вимог до капіталу та ліквідності.

Зауважимо, що ПриватБанк за ступенем системної значимості значно перевищує найближчі банки. Це вимагає посиленого нагляду із застосуванням превентивних методів, включаючи прогнозування ситуації в банку та вчасне реагування на можливі загрози для стабільності банку та банківської системи. Прогнозування результатів діяльності банку є суттєвою складовою аналізу банківської діяльності та допомагає попередити можливі кризові ситуації. Прогнозування на основі моделей, побудованих за експериментальними даними, є одним з найпопулярніших підходів до прогнозування динаміки процесів у фінансових системах, зокрема прогнозування на основі використання часового ряду однієї змінної, тобто на основі авторегресії (АР), авторегресії з ковзним середнім (АРКС) та авторегресії з інтегрованим ковзним середнім (АРИКС). При моделюванні та прогнозуванні будуються оптимальні за параметрами математичні моделі. При цьому оптимізація стосується коефіцієнтів моделі та параметрів якості.

Аналіз та побудова моделей були виконані на основі статистичних даних (динаміка активів банку, всі дані – в тис. грн), отриманих при аналізі фінансової звітності комерційного банку України ПАТ «ПриватБанк» за часовий проміжок з 01.01.2009 до 31.03.2013 за допомогою програми Eviews 6. Дані з 01.04.2013 до 01.10.2013 було використано для оцінки побудованих прогнозних моделей.

За результатами аналізу статистичних характеристик якості моделі та оцінок прогнозів визначено адекватні моделі процесів (табл. 4).

Таблиця 4

Результати статичного прогнозування на 3 кроки вперед

Час k	Загальне значення ряду « y »	Математична модель				
		Тренд 1-го порядку	АРІКС (8,1,1)	АР(1)	АРКС(1,8)	множинна регресія
2013/2	174929579	190409702	172454646	181849964	181697853	181202774
2013/3	190924454	201632659	182962389	184519494	183350670	180752615
2013/4	202551282	213517109	201594811	201603707	211393877	192193755
СКПП		12577086	4845431	5471537	7775243	4196545
САПП		6,62394	2,01910	2,59288	4,06722	1,94269
Коефіцієнт Тейла		0,03209	0,01289	0,01442	0,02033	0,01534

Зроблено оцінку якості отриманих результатів прогнозів за множиною статистичних характеристик якості. За результатами статичного прогнозування динаміки активів найкращою моделлю процесу виявилася модель множинної регресії та модель АРІКС(8, 1, 1) (рис.).

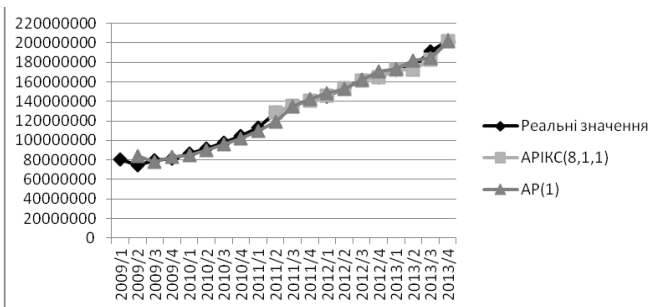

Рис. Графіки реальних і прогнозних значень, побудованих за моделями АРІКС(8, 1, 1) та АР(1)

Модель АРІКС(8, 1, 1)

$$\log y(k) = d \log y(k) + \log y(k-1),$$

де $d \log y(k) = 0,049106 - 0,619030 \cdot d \log y(k-8) - 5,369742 \cdot ma(k-1)$

$d \log y(k)$ – перша різниця вихідного ряду, $\log y(k)$ – залежна змінна величина нормованих активів; $ma(k)$ – ковзне середнє.

Значні відхилення фактичних значень фінансових показників від прогнозованих свідчатимуть про зростання ризиків і необхідність адекватного наглядового реагування.

Висновки. На нинішній день для регулятора важливим завданням є виявлення системно значимих банків та забезпечення ефективного регулювання і нагляду за цими банками. Вирішення цих завдань буде сприяти більш ефективному функціонуванню банківського сектору, а також зниженню витрат на підтримання фінансової стабільності. Запропонована методика, розроблена з врахуванням вимог Базельського комітету та особливостей функціонування банківської системи України, дозволила визначити системно значимі банки та розподілити їх на групи за ступенем системної значимості.

Натомість в Україні не можуть бути застосовані рекомендації Базельського комітету щодо регулювання системно значимих банків за допомогою встановлення додаткових вимог до достатності основного капіталу, оскільки чинним законодавством не передбачено використання такого інструменту. До системно значимих банків в Україні мають бути висунуті додаткові вимоги щодо підвищення капіталу та ліквідності з урахуванням системної значимості і ризиків в їх діяльності. Доцільним також є впровадження нормативу адекватності основного капіталу.

Список використаних джерел

1. A framework for dealing with domestic systemically important banks/ Basel Committee on Banking Supervision // : <http://www/bis.org/publ>.
2. Praet P. Macro-prudential and financial stability statistics to improve financial analysis of exposures and risk transfers. Fitch ECB Conference on Statistics on “Central Bank statistics: What did the financial crisis change?”/ 2010.
3. Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions. Markets and Instruments: Initial Considerations, IMF/BIS/FSB, 2009.
4. Айвазян С.А. Выявление системно значимых финансовых организаций: обзор методологий / С.А.Айвазян, И.К.Андриевская, Р.Конноли, Г.И. Пеникас // Деньги и кредит. – 2011. – № 8. – С. 13–18.
5. Zhou C. Are Banks Too Big to Fail? Measuring Systemic Importance of Financial Institutions // International Journal of Central Banking, – 2010.

Карчева А.Т., Карчева О.Я.

Определение и регулирование системно значимых банков

Разработана методика определения системно значимых банков в Украине с учетом тренировок Базельского комитета банковского надзора и особенностей развития банковской системы Украины. Предложены инструменты регулирования и надзора системно значимых банков.

Ключевые слова: системно значимые банки, регулирование, критерии, индикаторы, банковская система Украины, системный риск.

Ganna Karcheva, Olga Karcheva

Definition and regulation of systemically important banks

The method for definition of systemically important Ukrainian banks considering the requirements of Basel Committee on Banking Supervision and development features of the banking system of Ukraine was developed. The instruments for regulation and supervision of systemically important banks were suggested.

Key words: systemically important banks, regulation, criteria, indicators, the banking system of Ukraine, systemic risk.

Карчева Ганна Тимофіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Карчева Ольга Яківна – студентка 6-го курсу Інституту прикладного системного аналізу НТУУ «Київський політехнічний інститут».

УДК 336.71

С. І. Сорочка

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Охарактеризовано інструменти грошово-кредитного регулювання, здійснено аналіз важелів монетарної політики Національного банку України та їх вплив на обсяги інвестицій. Сформовано практичні рекомендації щодо вдосконалення грошово-кредитної політики в напрямі стимулювання інвестиційних процесів.

Ключові слова: монетарна політика, інструменти монетарної політики, інвестиційні процеси, передатний механізм грошово-кредитної політики.

© С. І. Сорочка, 2014